

Т. ГРИЦЕНКО

Коропчани у Великій Вітчизняній війні

З перших днів Великої Вітчизняної війни жителі Коропщини виступили на захист Батьківщини. Понад 15 тисяч мешканців району боролися з ворогом на фронтах і у партизанських загонах.

Незвичайна доля випала українському хлопцю з села Покошичі Івану Івановичу Пилипенку. Він працював учителем у селі, гарно співав. В 1939 році був призваний до лав Червоної Армії, навчався у військовому училищі, а коли почалася війна, в перший її день подав рапорт про направлення на фронт. Був важко поранений, після госпіталю потрапив до танкового училища. Вдруге прибув на фронт на початку 1942 року, коли Чернігівщина була окупована ворогом. В бою під Ростовом танк Івана вирвався вперед. Коли всі боєприпаси були витрачені, давив фашистів гусеницями, та ворогові вдалося підпалити танк. Задиhaючись, у палаючому одязі, Іван вискочив через запасний люк, але автоматна черга обпекла обидві ноги. Тупий удар по голові – в очач все захиталося, потемніло. Прийшов до пам'яті у таборі військовополонених. Разом з іншими його відправили на захід. Двічі тікав, та невдало: знайшовся зрадник, що видав. Потім карцер, тортури. І тільки за третім разом втік з ешелону з кількома товаришами, стрибнувши на повному ході. Йшли ночами. Знайомі французи переправили втікачів на південний захід Франції в департамент Дордонь до партизанського загону “Жаку ла Крокан”, яким командував капітан “Тото”. Майже рік Пилипенко бився пліч-о-пліч з французькими друзями. На його рахунку було понад 50 знищених фашистів, 5 затриманих гестапівців, вибух Ларденської фабрики целюлози, кілька підірваних ешелонів з військами. Біда трапилася за сім кілометрів від міста Сарла. На той час Іван Пилипенко вже викладав у школі командних кадрів. Фашисти оточили школу. Почався запеклий бій, в якому загинуло більше 400 ворогів, але загинули і захисники школи, окрім трьох бійців. Наш земляк залишився прикривати відхід своїх друзів і тяжкопораненим був захоплений гітлерівцями у полон. 24 березня 1944 року його привезли у тюрму міста Лімож, а 4 квітня розстріляли. Франція не забула про героїчні діла Івана Пилипенка: документи про нього зберігаються в Парижі в музеї Опору, а в Ліможі на кошти жителів міста воїну споруджено пам'ятник.

Коропщиною проходили перші етапи великого 534-кілометрового рейду в тилу ворога партизанських з'єднань С.А. Ковпака і О.М. Сабурова. 30 жовтня 1942 року колони партизан вийшли на лівий берег Десни біля села Жернівка. Необхідно було форсувати ріку, але всі засоби переправи окупанти забрали, мости були зірвані. До штабу надійшло донесення, що зберігся міст через Десну в шести кілометрах північніше Коропа в районі сіл Жернівка – Вільне. Міст посилено охоронявся: гітлерівці побудували навіть лінію польової оборони. Потрібен був провідник, який би добре знав місцевість. Люди знали, що за допомогу партизанам ворог жорстоко карає, та це не зупиняло їх. Олександра Кіндратівна Прохоренко, рядова колгоспниця з села Вільне, ризикуючи життям не тільки своїм, але й рідних, здійснила подвиг – вказала народним месникам найбільш безпечний шлях до мосту в обхід фашистських окопів. Саме про цю мужню жінку згадує С.А. Ковпак у своїх мемуарах “Від Путивля до Карпат”.

1 листопада 1942 року партизани з'єднання О.М. Сабурова раптово захопили

село Криски. Після короткої перестрілки перебили озброєну охорону на спиртозаводі, який працював на фашистську авіацію. Завод з усім обладнанням було підірвано, спалено склад спирту.

Того ж дня загін “За Батьківщину” зайняв колишній районний центр Понорницю, де, як значилося на карті рейду, був розташований великий ворожий гарнізон. Залишивши вбитими 25 чоловік, фашисти та поліцаї втекли у бік Холмів. Партизани взяли у полон начальника поліцейської управи. Командир загону Іван Пилипович Федоров дізнався, що за 18 кілометрів від Понорниці знаходиться школа, де готували начальників поліції для всієї України. Він зателефонував у школу і, відрекомендувавшись начальником понорницької поліції, поставив вимогу перед школою: “надіслати допомогу проти партизан, які намагаються напасти на райцентр”. Задум вдався. Через 40 хвилин два автомобілі з майбутніми начальниками поліції, озброєні кулеметами, автоматами і гвинтівками, підїхали до управи і потрапили до рук партизан. Під час перестрілки частина їх загинула, а 20 зрадників було взято у полон. Федоров знову телефонує начальнику школи і просить допомоги. Той навідріз відмовився роззброювати себе і зауважив, що у начальника понорницької поліції чомусь змінився голос. На це Федоров з насмішкою сказав, що запізно він розпізнав голос, і представив себе командиром військової частини Червоної Армії. Начальник школи з обуренням спитав, де ж послані ним люди. Федоров відповів, що всі вони здалися у полон і сидять поруч, він навіть може їм телефонну трубку дати, щоб поговорити. “А поки я тобі заговорював зуби, мої хлопці встигли оточити твою фортецю, так що готуйся доповідати, скоро зустрінемося.” У Понорниці партизани знищили телеграф, пошту, радіоблабнання, склади. Населенню було повернуто 400 тонн борошна, 1000 тонн зерна і круп, 170 бочок меду та інші продукти, які фашисти приготували для відправки у Німеччину. Добре поповнили свої запаси і партизани.

В Авдіївці партизани підірвали майстерню по ремонту танків, склад пального, злетіла у повітря і школа, де навчали майбутніх начальників поліції. Був підірваний спиртозавод у Холмах.

Багато жителів сіл Оболоння, Комуністичне (Городище), Рихли влилося в ряди партизан. Серед тих, хто став бійцем загону “За Батьківщину”, були і юнаки з Понорниці – Василь Смоголь, Іван Деркач, брати Микола і Михайло Кузьменки, Іван Шевель, Олександр Чортополох. Останній, до речі, тримав у себе на горищі власноручно зібраний детекторний радіоприймач і разом з друзями розповсюджував серед мешканців селища повідомлення Радінформбюро.

Василь Олексійович Смоголь – найстарший в багатодітній сім’ї споконвічних хліборобів – народився в 1923 році. Мріяв стати комбайнером. Разом з бойовими побратимами пройшов у складі загону “За Батьківщину” від рідної Понорниці до Рівного. Під час рейду отримав завдання вийти до залізниці на ділянці між Сарнами та Лунінцем і пустити під укіс ворожий ешелон. Одночасно командування доручило групі взяти з собою листівки, підготовлені редакцією газети з’єднання, щоб донести правду про боротьбу з фашизмом до населення окупованих територій. Через декілька днів пролунав вибух, яким було знищено 9 платформ з ворожою технікою, паровоз, пошкоджено решту потягу. За вдало виконану диверсійну операцію на грудях нашого земляка поряд з медаллю “За бойові заслуги” засяяла медаль “За відвагу”. Після звільнення Рівного В.О. Смоголь залишився працювати в цьому місті.

В боях з ворогом загинуло 34 партизана. Серед тих, хто допомагав народним месникам, була мешканка села Гута Марія Пилипівна Коршун, чоловік якої був партизаном. Не зважаючи на смертельну небезпеку, жінка пекла хліб, сушила

сухарі, прала білизну для чоловіка і його побратимів, які вночі переправляли все це в партизанський загін. Посильну допомогу харчами і одягом надавали партизанам й інші жителі району.

На початку вересня 1943 року розпочалося довгоочікуване вигнання окупантів з Коропського району. 3 вересня передові загони 322-ї стрілецької дивізії полковника П.М. Лашенка, уродженця Щорського району, оволоділи селами Риботин і Жовтневе, а 5 вересня – Коропом. 19 вересня 1943 року підрозділи 228-го стрілецького полку підполковника С.Н. Ноженка 55-ї стрілецької дивізії визволили Понорницю.

Майже тиждень точилися запеклі бої в районі села Оболоння. 10 вересня частини 13-ї армії форсували Десну і захопили на правому березі плацдарм шириною 18 км і глибиною 6 км – Оболонський плацдарм. Північніше села переправилися війська 65-ї армії. Із донесення начальника політвідділу 13-ї армії: “В течение 11 и 12 сентября 109-й стрелковый полк полностью форсировал реку и закрепился на её западном берегу... В течение 13 и 14 сентября все части 74-й стрелковой дивизии находятся на западном берегу реки Десна и ведут бои с противником. Особенно упорные бои ведёт 109-й стрелковый полк в селе Оболонье, половина которого находится у противника, а половина у нас. В этот район противник подтянул танки и вводит их в бой небольшими группами... Только за один день частями 8-й стрелковой дивизии уничтожено более 200 немцев, 1 танк, 5 пулемётов...”. Ветеран Великої Вітчизняної війни Іван Михайлович Журавель згадував: “Стрільянина не вщухала ні вдень, ні вночі. Тут на наш бік перейшов загін власівців. Після зустрічі з командуванням їх було кинуте в бій, вони відчайдушно воювали, кров'ю змивали свою провину перед Вітчизною.” Під Оболонням було розгромлено 5 фашистських полків, знищено 18 танків, з плацдарму розпочався наступ на Чернігів і Гомель.

Мужньо билися з ворогом коропчани. П'ятеро уродженців району удостоєні звання Героя Радянського Союзу – І.К. Болдун, Г.А. Варава, Ю.Д. Гриценко, В.А. Приходько, С.Г. Руденко.

Майбутній маршал авіації Сергій Гнатович Руденко під час війни командував 16-ю повітряною армією, брав участь у Курській битві, визволенні Лівобережної України, Білорусі, Вісло-Одерській, Східно-Померанській операціях. Довелося визволяти і рідну Чернігівщину. Восени 1943 року штаб фронту розташовувався в Сосниці, літаки 16-ї армії базувалися на аеродромі в Конотопі, біля сіл Атюша та Краснопілля Коропського району були підготовлені злітні смуги. На другий день після вигнання окупантів за межі Чернігівської області Сергій Гнатович на штабному газику приїхав у рідний Короп, щоб побачитись зі старенькою матір'ю. Про героїзм радянських льотчиків С.Г. Руденко написав книгу “Крила перемоги”.

В жорстоких боях проти німецько-фашистських загарбників показав себе стійким і хоробрим воїном гвардії старший сержант Григорій Андрійович Варава. 30 серпня 1943 року в зустрічному бою біля села Марчихина Буда (нині Ямпільський район Сумської області) сержант Варава став до гармати і протягом майже двох годин вів вогонь по ворогу. В результаті важлива висота та один із населених пунктів були взяті радянськими військами. Мужність і відвагу проявив Григорій Андрійович і при форсуванні Дніпра: зі своїм розрахунком знищив шість ворожих кулеметів, стільки ж автомашин з живою силою противника, одинадцять возів з військовим спорядженням. В жовтні 1943 року в одному з кровопролитних боїв гарматний розрахунок Варава, діючи чітко і впевнено, допоміг відбити три контратаки ворога, знищивши при цьому роту гітлерівців. Нині Герой Радянського Союзу Г.А. Варава живе в селі Шабалинів.

Героєм Дніпра став колгоспний механізатор з села Атюша Василь Артемович

Приходько. Він знищував фашистів прицільним вогнем, ходив у штикову атаку. За солдатську доблесть був удостоєний ордена Слави і медалі “За відвагу”. Багато міст і сіл визволив хоробрий воїн. Найвищий зразок героїзму і мужності проявив на берегах Дніпра. Частина, в якій служив Приходько, з боями вийшла до водного рубежу. Серед сміливців, що першими переправились на правий берег, долаючи шалений опір противника, був і наш земляк.

Іван Корнійович Болдун Велику Вітчизняну війну зустрів у Брестській фортеці. Тут дістав перше поранення, тут витримав екзамен на стійкість. Потім госпіталь, і – знову фронтові шляхи. В 1943 році вони привели старшину, командира відділення на рідну землю. ...Точилися жорстокі бої. Групі Івана Болдуна доручили зайняти плацдарм на правому березі Дніпра. В холодну темну ніч під ворожим вогнем на плоті, збитому нашвидку, переправились сім сміливців. Закріпились, а наступного дня вже відбивали численні контратаки. Поранених товаришів старшина вночі переправляв на протилежний берег, а назад повертався з боєприпасами і продовольством. Не один рейс через Дніпро зробив командир розвідників – і кожен з них дорівнював подвигу.

В експозиції Коропського регіонального історико-археологічного музею представлені також матеріали О.А. Вовк, В.П. Лисенка, М.І. Скліяра, О.Ф. Запорожець, артилериста, учасника визволення Коропа І.І.Білого, медсестри О.П. Білої та інших учасників Великої Вітчизняної війни, зброя, військово спорядження, нагороди, листівки, короткий російсько-німецький розмовник тощо. Збір реліквій триває.